

VOORTGANGSRAPPORTAGE
DELTAPROGRAMMA RUIMTELIJKE
ADAPTATIE OVER 2024

NATIONAAL
DELTAPROGRAMMA
RUIMTELIJKE ADAPTATIE

Samenvatting

Aanleiding en opzet

Jaarlijks informeert de Deltacommissaris de Tweede Kamer over de voortgang van het Deltaprogramma, zoals is vastgelegd in de Deltawet. De voortgangsrapportage van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie bij het Deltaprogramma 2026 beschrijft de voortgang met het onderwerp klimaatadaptatie binnen de 45 DPRA-werkregio's. De rapportage is gebaseerd op reacties van werkregio's op vragen in een brief van de stuurgroep DPRA van september 2024, de uitkomsten van deelsessies op ambtelijke en bestuurlijke DPRA-dagen begin 2025 en gesprekken met het DPRA-kernteam, beleidsadviseurs en de communitymanagers van Platform Samen Klimaatbestendig. De rapportage omvat een terugblik op de resultaten tot en met 2024 en een vooruitblik op de tweede DPRA-cyclus.

Nieuwe cyclus

- Bijna alle werkregio's geven aan dat de **samenwerking binnen de werkregio** goed was voorafgaand aan de eerste DPRA-cyclus en gedurende het traject is verbeterd.
- Vrijwel iedere werkregio geeft aan dat er **veel commitment** bestaat voor de tweede DPRA-cyclus, hoewel concrete plannen variëren.
- De intensiteit van de samenwerking in DPRA-werkregio's is verschillend. Dat komt doordat **de werkregio's sterk** van elkaar **verschillen** qua grootte, organisatie, oriëntatie en rolopvatting.
- Werkregio's geven aan dat **met onverminderde aandacht** inspanningen nodig zijn om de urgentie van de opgave van Ruimtelijke Adaptatie breed te delen in de maatschappij.
- Werkregio's bepalen zelf wat in de tweede cyclus de meeste aandacht verdient. Sommige werkregio's voeren nieuwe stresstesten uit, maar vaak wordt gekozen voor **het herijken (updaten) van bestaande stresstesten**, om vooral tijd en middelen te kunnen besteden aan verdieping van de zogenoemde 'dialoofase'.
- Voor de tweede cyclus zijn er zorgen over de **aansluiting bij andere (bestuurlijke) tafels en gremia** (zoals de NOVEX-gebieden en regionale energiestrategieën). De werkregio heeft geen beslisbevoegdheid; aansluiting vinden bij andere tafels en gremia vraagt extra aandacht.
- **Capaciteit en financiering** blijven grote uitdagingen, vooral met het oog op de aankomende ravijnjaren.
- De **verschillen tussen de werkregio's worden waarschijnlijk** groter in de volgende DPRA-cyclus. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat er geen financiële stimulans meer is (zoals de impulsregeling), plus dat voor gemeenten de 'ravijnjaren' eraan komen en dat er verschillende politieke koersen zijn binnen werkregio's, waardoor er niet overal dezelfde aandacht voor het onderwerp klimaatadaptatie is.

Op alle schaalniveaus en op allerlei manieren wordt klimaatadaptatie versterkt.

- In Leiden is de rioolheffing vervangen voor een 'riool-en waterzorgheffing'. Gebruikers én eigenaren van woningen en gebouwen gaan betalen. Op die manier verdeelt de gemeente Leiden de kosten eerlijker. Voor sommige mensen en bedrijven wordt het goedkoper, anderen betalen meer of voor het eerst. Andere gemeenten hebben hun interesse getoond voor deze aanpak.
- De regio Vallei en Eem is met de Platform Academie actief om (jonge) professionals, trainees en stagiaires kennis te laten maken met de vele aspecten van de vakgebieden water, riolering en klimaatadaptatie in de regio. De opleiding voorziet in het rouleren van stage-/traineeplaatsen tussen de organisaties die in de DPRA-werkregio met elkaar samenwerken. Zij financieren deze aanpak gezamenlijk.
- Het Focuspunt van Rijkswaterstaat ontwikkelt kaders en tools met concrete handvatten om het projecten- en netwerkbeheer (zowel aanleg als renovatie) toekomstbestendig in te richten.
- Binnen diverse werkregio's zetten provincies, waterschappen en gemeenten stappen om eisen aan klimaatbestendigheid onderdeel te maken van beleid en regelgeving ('borgen'). Goede voorbeelden zijn te vinden in de gemeenten Eindhoven en Dordrecht en in de provincie Noord-Holland.

Visie en doelen

- Twee derde van de werkregio's werkt vanuit een **bestuurlijke visie** aan klimaatadaptatie, vaak via regionale adaptatiestrategieën.
- Werkregio's vinden het **lastig om te voorspellen of ze in 2050 volledig klimaatbestendig** zijn, mede door onduidelijke doelen en financiële beperkingen.
- Werkregio's zien **woningbouw en zoetwaterbeschikbaarheid** als belangrijkste ruimtelijke uitdagingen.
- De belangrijkste middelen waarmee het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie aan deze thema's richting kan geven, zijn volgens de meeste werkregio's: **beleid, landelijke normen, wettelijke verplichtingen en regelgeving**.
- **Veel bestuurders** die actief zijn in de DPRA-werkregio's staan positief tegenover het landelijk borgen van de Landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving.

Organisatorische veranderingen

- Ongeveer de helft van de werkregio's ziet de noodzaak van **organisatorische aanpassingen** (met name ten aanzien van wie vanuit de organisatie bij de werkregio's aansluit).
- De wens van veel werkregio's is dat klimaatadaptatie onderdeel is van alle activiteiten in **het sociale, economische en ruimtelijke domein**, en dat klimaatadaptatie in die beleidsdomeinen geïntegreerd wordt.
- Veel werkregio's herijken hun **samenwerkingsovereenkomsten** op basis van inzichten uit de eerste cyclus.

Met het oog op de tweede cyclus willen verreweg de meeste werkregio's doorgaan in de huidige indeling; incidenteel overwegen enkele geografisch gezien kleine werkregio's een samenvoeging of zijn er aanpassingen in de samenstelling – bijvoorbeeld naar aanleiding van wijzigingen in gemeentegrenzen. Zo valt Weesp tegenwoordig onder de gemeente Amsterdam en zal het gebied worden overgeheveld van de werkregio Amstel Gooi en Vechtgebied naar de werkregio Amsterdam. In enkele gevallen zoeken werkregio's wel meer onderlinge samenwerking.

Goede voorbeelden van samenwerkingsovereenkomsten

Veel werkregio's hebben een samenwerkings-overeenkomst als basis. Sommige daarvan worden herbevestigd en daarmee vernieuwd of verlengd. In 2024 is bijvoorbeeld een samenwerkingsovereenkomst getekend tussen gemeenten, drinkwaterbedrijf PWN, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en de provincie Noord-Holland. Recentelijk is ook voor het Rijk van Nijmegen en Land van Maas en Waal de bestaande overeenkomst verlengd. In de Brabantse Peel is in 2024 door de stuurgroep een samenwerkingsvisie vastgesteld.

- Het opstellen van een handreiking voor dialogen, gekoppeld aan de bovenregionale stresstesten (juni 2025).
- De regionale monitoring Klimaatadaptatie en monitoringskaarten in de landelijke Klimaateffectatlas (eind 2025).
- Verkenning naar structurele financiering voor ruimtelijke adaptatie (medio 2025), te verbinden met het proces van de herijking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie.

Ondersteuningsprogramma helpt werkregio's bij het opstarten van de tweede DPRA-cyclus

Het DPRA helpt vanaf 2025 de werkregio's in de vorm van een proces-ondersteuningsprogramma. Dit programma biedt hulp bij het opstarten van de tweede DPRA-cyclus en bij het toepassen van de adaptatiepiramide om doelen te concretiseren. De doorlooptijd van het ondersteuningsprogramma is van medio 2025 tot 2027.

Relatie tussen DPRA en gerelateerde beleidskaders en normen

Naast het werken aan het Deltaprogramma krijgt het nationale klimaatadaptatiebeleid vorm via onder andere: de Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS), de daaruit voortvloeiende Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving, via acties ingesteld door de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater, via de nieuwe aanpak (inclusief wetgeving) voor vitale functies en via afstemming met andere onderdelen van het Deltaprogramma, zoals het Deltaplan Zoetwater en het Deltaplan Waterveiligheid.

Ondersteuningsproducten en tools vanuit de landelijke DPRA-organisatie:

- Updates van informatie op de kennisportal (klimaatadaptatienederland.nl) en in de Klimaateffectatlas.
- Het beoordelingskader stresstesten en de actualisatie van de herziening bijsluiters stresstesten (2024).
- De nationale aanpak concrete doelen van DPRA. In deze aanpak (opgesteld in 2024) staat centraal hoe de adaptatiepiramide wordt toegepast om te komen tot concretisering van doelen.

Aanleiding en opzet

Zoals vastgelegd in de Deltawet brengt de Deltacommissaris elk jaar de Tweede Kamer op de hoogte van de voortgang van het Deltaprogramma. Deze voortgangsrapportage Ruimtelijke Adaptatie is een bijlage bij hoofdstuk 5 van het Deltaprogramma 2026 en gaat over de voortgang van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. Dit hoofdstuk beschrijft de voortgang binnen alle 45 DPRA-werkregio's (hierna: 'werkregio's') die in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) actief zijn en geeft een voortuitblik op de tweede DPRA-cyclus.

De opzet van de voortgangsrapportage is de afgelopen jaren stapsgewijs veranderd. Oorspronkelijk kwam de inbreng van de werkregio's tot stand door het invullen van een enquête, gericht op de zeven ambities van het Deltaplan. De afgelopen jaren is dit vervangen door het voeren van voortgangsgesprekken met vertegenwoordigers van alle werkregio's; in 2022 en 2023 zijn de voortgangsrapportages op deze manier tot stand gekomen. Een samenvatting van de belangrijkste bevindingen in deze voortgangsrapportages is opgenomen in de terugblik op voorgaande voortgangsrapportages (zie volgende paragraaf).

Deze rapportage beschrijft de voortgang tot en met 2024 en is gebaseerd op meerdere bronnen:

- De reacties op vragen van de stuurgroep aan de werkregio's die zijn gesteld in september 2024.
- Informatie uit gesprekken met het DPRA-kernteam, beleidsadviseurs van verschillende ministeries en de communitymanagers van Platform Samen Klimaatbestendig.
- Discussies tijdens de ambtelijke DPRA-dag gehouden op 11 februari 2025 en de bestuurlijke DPRA-middag van 5 maart 2025.

Brief aan de werkregio's, landelijke DPRA-dag en aanvullende gesprekken

In een brief aan de werkregio's verstuurd in september 2024 is gevraagd om te reflecteren op de nieuwe cyclus van het DPRA. In de brief kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

- Nieuwe cyclus: terugblik op de samenwerking, resultaten van de eerste DPRA-cyclus en vooruitkijken naar de tweede DPRA-cyclus. 'Wat is het commitment van uw werkregio voor de tweede cyclus en welke accenten legt uw werkregio?'
- Visie, doelen en borging: 'In hoeverre heeft uw werkregio een visie op klimaatveerbaarheid, welke ruimtelijke keuzes, richtinggevend keuzes en concrete doelen heeft uw werkregio vastgesteld en in hoeverre

heeft uw werkregio afspraken gemaakt over het borgen van kaders en regels?'

- Organisatie en samenwerkingsafspraken: 'Zijn er aanpassingen van de organisatie van uw werkregio nodig (zoals grootte van het gebied, voorzitterschap) en vormt de nieuwe cyclus aanleiding voor het maken van (nieuwe) samenwerkingsafspraken binnen uw werkregio?'

De vragen die in september 2024 aan de werkregio's zijn gesteld, waren allereerst bedoeld om een beeld te krijgen van de aanpak van de tweede DPRA-cyclus en als inbreng voor de herijking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. De antwoorden op deze vragen zijn ook gebruikt als basis voor deze voortgangsrapportage.

De vragen zijn namens de werkregio's meestal ambtelijk beantwoord. In sommige gevallen is de reactie ook bestuurlijk afgestemd. 37 werkregio's hebben een directe reactie gegeven op de brief. Mede op basis van gesprekken daarover zijn op de landelijke ambtelijke DPRA-dag aanvullende reacties verkregen. Drie werkregio's die nog geen reactie op de brief hadden gegeven, konden tijdens deze dag alsnog reageren. In totaal is daarmee de inbreng van veertig werkregio's verwerkt in deze voortgangsrapportage.

Voor deze voortgangsrapportage zijn ook gesprekken gevoerd met de communitymanagers van het Platform Samen Klimaatbestendig, de kerngroep DPRA (met de werkgroepen stresstesten, dialogen, structurele financiering en monitoring) en met beleidsadviseurs van diverse ministeries over verschillende onderwerpen: de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater (onder andere de aanjager van de bovenregionale stresstesten), Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving en de Aanpak vitaal (Wet weerbaarheid kritieke entiteiten).

Het doel van deze voortgangsrapportage is om een duidelijk en actueel beeld te schetsen van de voortgang in de werkregio's. Ook zijn aandachtspunten en knelpunten signaleerd. De opbrengsten zijn thematisch weergegeven. Door de tekst heen zijn de meest gehoorde uitdagingen voor de komende jaren en oproepen richting het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie geciteerd. Omdat deze rapportage is gebaseerd op een combinatie van de schriftelijke antwoorden, inbreng tijdens de DPRA-dag en aanvullende gesprekken, is het mogelijk dat de inhoud afwijkt van de specifieke inbreng van een werkregio of van de formele opvatting van overheidsorganisaties, waaronder het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Terugblik op voorgaande voortgangsrapportages

Deze rapportage is vooral bedoeld als beschrijving van de voortgang in 2024 en als vooruitblik op de tweede DPRA-cyclus. Toch hebben de bestuurlijke trekkers van de werkregio's op 5 maart 2025 aangegeven inzicht te willen in wat in de afgelopen jaren in de voortgangsrapportages is geschetst. Hieronder is een terugblik opgenomen op de voortgangsrapportages van 2022 en 2023, samengevat in enkele conclusies:

- De werkregio's hebben aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van samenwerking en kennisdeling.
- De Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie heeft niet alleen maatregelen versneld, maar ook regionale samenwerkingen gestimuleerd en het thema klimaatadaptatie onder de aandacht gebracht. De door het Rijk beschikbaar gestelde middelen van de impulsregeling zijn voor ruim 99% benut (vastgelegd in beschikkingen).
- Tussen werkregio's bestaan grote verschillen in oorsprong (of er wel of niet al werd samengewerkt op het gebied van waterketen en waterkring), ambitieniveau en doelstellingen ten aanzien van de samenwerking op het vlak van klimaatadaptatie.
- Sommige werkregio's vinden het tijd om na te denken over de huidige opzet qua schaal en samenstelling/grootte.
- Er wordt versterking van de werkregio nodig geacht om verdieping van de DPRA-aanpak te kunnen bereiken.
- Er is vooruitgang geboekt in het 'klimaatproof' maken van overheidsbeleid op andere gebieden, maar er zijn nog veel stappen nodig.
- De werkregio's hebben de wens om de verbinding met de andere Deltaprogramma-onderdelen te versterken.
- Capaciteit en financiering voor het thema klimaatadaptatie blijven grote uitdagingen, met veel werkregio's die worstelen met beperkte capaciteit, personeelsswisselingen en beperkte middelen. Vooral met het oog op de aankomende ravijnjaren wordt toekomstige financiering een uitdaging.
- Er is behoefte aan meer sturing op wat werkregio's wel of niet oppakken en een grotere rol voor waterschappen en/of provincies.
- Veel werkregio's hebben behoefte aan wettelijke normen. Er is behoefte aan eenduidige basisregels en normen.
- Monitoring is een belangrijk onderdeel van de DPRA-aanpak en vraagt om meer centrale coördinatie. Dit kan uiteindelijk leiden tot richtlijnen en standaarden die flexibiliteit geven om voor maatwerk per werkregio te zorgen.
- Gedegen systeemanalyses van wateroverschotten en -tekorten zijn nodig om het belang van klimaatadaptatie concreet in te kunnen brengen in discussies over de inrichting van de fysieke leefomgeving.

Hoe zien de werkregio's de nieuwe cyclus?

Allereerst een terugblik op 2024

Bevestiging van eerdere reacties: voornamelijk positieve terugblik op eerste DPRA-cyclus

Bijna alle werkregio's geven aan dat de samenwerking binnen de werkregio goed was voorafgaand aan de eerste DPRA-cyclus en gedurende het traject is verbeterd. Er is meer afstemming en samenwerking tussen schaalniveaus, onder andere door activiteiten van de provincies en het aanhaken van veiligheidregio's. Verder is er vaak meer intensieve kennisdeling en is het netwerk als geheel vaak verder versterkt. Voor enkele werkregio's was het aan het begin van de eerste DPRA-cyclus wel zoeken naar de juiste aanpak: zij hadden meer tijd nodig om het thema klimaatadaptatie te 'adopter' en ermee aan de slag te gaan.

Veel werkregio's zijn blij dat het thema klimaatadaptatie meer aandacht heeft gekregen tijdens de eerste DPRA-cyclus. Klimaatadaptatie is nu beter geborgd in het beleid van decentrale overheden, zoals gemeenten en waterschappen, en ook in regionale samenwerkingsafspraken. Waar voorheen de focus vooral op wateroverlast lag, geven veel werkregio's nu ook aandacht aan een thema als hitte. Ook de thema's droogte en gevolgbepierking overstroming zijn in de eerste cyclus aan bod gekomen. De Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie wordt door veel werkregio's als belangrijke aanjager gezien voor alle positieve ontwikkelingen en bruikbare resultaten tijdens de eerste DPRA-cyclus. De uitkomsten van de stresstesten geven voor veel werkregio's een goed handvat voor beleid en risicodialogen en om tot maatregelen te komen.

Toch geven de werkregio's aan dat ze 'er nog niet zijn': de resultaten van de risicodialogen zijn vaak nog te beperkt en het verankeren van het thema klimaatadaptatie in het

dagelijks werk blijkt nog vaak lastig. Ook de samenwerking met andere beleidsterreinen, zoals het sociale en economische domein en ruimtelijke ordening zijn nog niet altijd goed van de grond gekomen. Dat komt doordat de samenwerking nieuw is, de verschillende domeinen elkaars taal nog niet spreken en ook de impact (wat betekent dit voor mijn domein?) nog onvoldoende belicht is. Met het ruimtelijk domein is tijdens de eerste cyclus wel al meer samengewerkt.

Samenwerkingsstrategieën van de verschillende werkregio's

De werkregio's verschillen sterk van elkaar qua grootte, organisatie, oriëntatie en rolopvatting. Om een voorbeeld te geven: sommige werkregio's bestaan naast een provincie slechts uit één of enkele gemeenten en één waterschap, terwijl andere werkregio's veel meer gemeenten en twee waterschappen omvatten. Ook binnen sommige werkregio's bestaan grote verschillen; zo kunnen binnen de werkregio de politieke kleur en grootte van gemeenten sterk uiteenlopen. Ook kunnen gemeenten binnen een werkregio qua ligging sterk verschillen (bijvoorbeeld omdat de ene gemeente op zandgrond ligt en de andere op klei of veen), waardoor ze met uiteenlopende uitdagingen te maken hebben.

Al deze verschillen zorgen ervoor dat de manier en de kwaliteit van samenwerking tijdens de eerste DPRA-cyclus sterk uiteenliepen. De redenen hiervoor zijn uniek voor iedere werkregio, waardoor het niet mogelijk is één uniforme conclusie te trekken. In de ene regio is het logisch dat de verschillende gemeenten samen optrekken om een bepaalde opgave aan te pakken; in een andere werkregio's kan het juist logisch zijn om het initiatief voor diezelfde opgave bij de individuele gemeenten te laten. De rol die de werkregio speelt kan hierdoor (per opgave) verschillen. De ene werkregio heeft meer baat bij een informerende rol, waarvandaan de gemeente(n), waterschap(pen) en provincie worden ondersteund bij het varen van hun eigen koers. In de andere werkregio is meer baat bij een 'trekkende' rol en een gezamenlijke visie.

Met de start van de tweede cyclus zijn grofweg vijf niveaus te onderscheiden waarop werkregio's nu samenwerken. Hierbij is niveau 1 te duiden als "start-vorm" van samenwerken en is niveau 5 een zeer uitgebreide vorm. Bij een verder gevorderd niveau van samenwerken komen idealiter aspecten van de niveaus eronder ook aan bod in die werkregio.

De niveaus van samenwerking zijn:

1. **Doorgeven van DPRA-informatie.** Dit is het basisniveau waaraan iedere werkregio voldoet. De werkregio fungeert enkel als aanspreekpunt voor het

DPRA en verspreidt relevante informatie van het DPRA en andere netwerkorganisaties.

2. **Gezamenlijke DPRA-kennisdeling.** Op dit niveau deelt de werkregio de aangereikte DPRA-kennis zo effectief mogelijk, bijvoorbeeld door gezamenlijke kennissessies.
3. **Gezamenlijke DPRA-kennisontwikkeling.** De werkregio heeft gezamenlijke onderzoeksprojecten en is actief met kennisontwikkeling, zoals stresstesten en risicodialogen.
4. **Gezamenlijke DPRA-visie, doelen en beleidsontwikkeling.** De werkregio werkt vanuit een gezamenlijke DPRA-visie en heeft gezamenlijk de DPRA-doelen uitgewerkt.
5. **Gezamenlijke DPRA-uitvoeringsprojecten.** De werkregio voert gezamenlijk uitvoeringsprojecten uit (fysieke projecten in de buitenruimte), bijvoorbeeld tegen verdroging of voor regionale waterberging. Idealiter wordt hierbij gewerkt met en voortgebouwd op de gezamenlijk vastgestelde visie en doelen van niveau 4. Op die manier ontstaat er ook verbinding met de ruimtelijke tafels.

De meeste werkregio's werken op niveau 3 of 4, enkele werkregio's werken op niveau 5. Veel werkregio's vinden het niveau waar ze momenteel op opereren goed werken. In sommige werkregio's is juist de wens uitgesproken om in de tweede cyclus met meer gezamenlijke DPRA-uitvoeringsprojecten te starten. Enkele werkregio's hebben aangegeven de werkregio een minder trekkende rol te willen geven, maar die trekkende rol naar een ander regionaal orgaan te verplaatsen (zoals een 'ruimtelijke tafel'). De individuele, unieke situatie in iedere werkregio ligt aan deze keuzes ten grondslag.

Vooruitblik op de tweede DPRA-cyclus

Veel commitment bij werkregio's voor de tweede DPRA-cyclus, maar wel met kanttekening

Vrijwel iedere werkregio geeft aan dat er veel commitment bestaat voor de tweede DPRA-cyclus. De werkregio's beschrijven dit commitment vaak als een vertrouwen in de werkregio dat gegroeid is tijdens de eerste DPRA-cyclus. Er is daardoor veel draagvlak en ambitie om de activiteiten en samenwerking voort te zetten en gezamenlijk aan de klimaatdoelen te werken. Het is echter niet altijd duidelijk hoe concreet de ambitie al is; slechts enkele werkregio's geven aan dat er zowel ambtelijk als bestuurlijk afspraken liggen over regionale klimaatdoelen en maatregelen. Veel werkregio's zijn nog niet zover, maar geven wel aan dat hieraan wordt gewerkt. Er ligt dan bijvoorbeeld al een concept-uitvoeringsagenda als resultaat van de eerste DPRA-cyclus, of er zijn eerste ambtelijke en bestuurlijke gesprekken gevoerd.

Op 5 maart 2025 zijn de bestuurlijke trekkers van de werkregio's bij elkaar gekomen. In deze bijeenkomst is aangegeven dat de actualisatie van de stresstesten een belangrijke stap is. Juist ook om de urgentie van het werken aan klimaatadaptatie te benadrukken. Veel bestuurders gaven aan behoefte te hebben aan landelijke borging van de landelijke maatlat.

Hoewel de meeste werkregio's al bezig zijn met het (volledig) opnieuw uitvoeren van hun stresstesten in de tweede cyclus, geven sommige werkregio's aan dat hier weinig animo voor is. Reden is dat ze verwachten weinig nieuwe inzichten te halen uit nieuwe stresstesten; na de eerste ronde zeggen zij voldoende informatie te hebben om in de tweede cyclus verder te kunnen richting dialogen en uitvoeringsagenda's. De actualisatie van stresstesten is vaak een uitbreiding naar thema's die in de eerste cyclus niet behandeld zijn, of naar nieuwe onderwerpen (niet-verplichte en meer op impact gerichte thema's als waterkwaliteit en biodiversiteit). Bij de actualisatie maken de werkregio's zoveel mogelijk gebruik van informatie uit de Klimaat-effectatlas die in de eerste DPRA-cyclus nog niet beschikbaar was. Ook koppelen de werkregio's bij de actualisatie van de stresstesten meer specifieke lokale informatie aan de landelijk beschikbare informatie. Enkele werkregio's zijn ook van plan de inzichten uit de bovenregionale stresstesten toe te voegen aan de resultaten van de stresstesten uit de eerste DPRA-cyclus. Enkele werkregio's geven aan stresstesten te willen uitvoeren met aandacht voor nieuwe thema's zoals biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemdaling. Die waren tijdens de eerste cyclus dan nog niet als thema aangemerkt. Andere thema's als stormschade, verzilting en het risico van natuurbrand worden door werkregio's niet genoemd, maar kunnen in de tweede cyclus wel nieuwe informatie en inzichten opleveren.

Veel werkregio's hebben tijdens stresstesten in de eerste DPRA-cyclus niet alle klimaatthema's aan bod laten komen. Het thema wateroverlast is vaak wel al meegenomen, waardoor de noodzaak tot het uitvoeren van een nieuwe stresstest voor wateroverlast niet altijd wordt gevoeld. Het thema hitte is ook vaak al meegenomen, hoewel in mindere mate. Andere thema's, zoals droogte en overstromingen, zijn tijdens de eerste cyclus echter vaak blijven liggen. De redenen daarvoor lopen uiteen. De samenwerking binnen werkregio's is vaak voorafgegaan door samenwerkingen in de waterketen (drinkwaterproductie, riolering en rioolwaterzuivering); wateroverlast was toen dus al een thema. Voor wateroverlast zijn er al duidelijke regels en kaders, waardoor het gemakkelijker is hieraan prioriteit te geven. Financiële overwegingen en onvoldoende capaciteit spelen echter ook een rol; daarnaast bestaat er onduidelijkheid

over wie verantwoordelijk is voor een thema. Veel gemeenten zien het waterschap als 'trekker' voor thema's als droogte en overstromingen, wat een reden kan zijn om een thema zelf niet mee te nemen in stresstesten.

Veel werkregio's geven aan dat het belangrijk was om de resultaten van de stresstest eerst te vertalen naar impactkaarten en risicoanalyses. Daarmee kon bij stakeholders met betrekking tot de risicodialogen eerst een besef van urgentie en eigenaarschap worden gecreëerd. Veel werkregio's zien het voeren van risicodialogen en het aanpakken van de aandachtsgebieden die hieruit naar voren zijn gekomen als prioriteit voor de tweede DPRA-cyclus.

Een kanttekening die door veel werkregio's is geplaatst bij het commitment voor de tweede DPRA-cyclus is dat werkregio's geen democratisch gekozen orgaan zijn; ze hebben geen beslisbevoegdheid en zijn geen juridische entiteit. Afstemming vindt dus wel plaats in de werkregio, maar de afzonderlijke deelnemende gemeenten (of waterschappen) dienen vervolgens de besluitvorming via hun colleges en raden te regelen. Veel werkregio's vinden dat hun handelingsperspectief uiteindelijk beperkt is. Het is lastig en soms onmogelijk voor werkregio's om beslissingen te nemen, (extra) capaciteit beschikbaar te stellen of aan te sluiten bij andere (bestuurlijke) tafels of gremia (zoals bijvoorbeeld de NOVEX-gebieden en regionale energiestrategieën). De werkregio kan er wel aan bijdragen dat binnen een werkregio een meer gezamenlijke handelwijze wordt gehanteerd en kan kennis en middelen organiseren. Een betere samenwerking en elkaar beter leren kennen, leidt ertoe dat gemeenten, waterschappen en provincies binnen de werkregio elkaar ook beter vinden als kansen zich voordoen. Op de DPRA-dag op 11 februari 2025 kwam met betrekking tot dit onderwerp een bijzonder voorbeeld naar voren: in de werkregio Vallei en Eem leiden partijen samen trainees op en zetten deze in voor DPRA-werk.

In meerdere gesprekken kwam naar voren dat men inschat dat de verschillen tussen de werkregio's waarschijnlijk groter worden in de volgende DPRA-cyclus. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat er geen financiële stimulans meer is (zoals de impulsregeling), de 'ravijnjaren' eraan komen en dat er verschillende politieke koersen zijn binnen werkregio's, waardoor er niet overal dezelfde aandacht voor het onderwerp klimaatadaptatie is. De inschatting is dat het in een aantal werkregio's (vooral de wat kleinere, waar er onvoldoende capaciteit en middelen beschikbaar zijn) lastig is om tijdens de tweede DPRA-cyclus de gewenste stappen te zetten. Ten slotte wordt het verschil tussen de werkregio's waarschijnlijk ook groter, omdat er ook werkregio's zijn met heel veel lokaal politiek commitment voor de start van de tweede DPRA-cyclus: die regio's zullen waarschijnlijk sneller gaan.

Visie, doelen en borging

Visie op klimaatweerbaarheid

Ongeveer twee derde van de werkregio's geeft aan te werken vanuit een bestuurlijke visie op klimaatweerbaarheid ('niveau 4' werkregio's). Dit wordt in ruim een derde van deze werkregio's gedaan vanuit een regionale adaptatiestrategie (zoals in het Rijk van Nijmegen en in het Land van Maas en Waal). De samenwerking kan ook plaatsvinden vanuit bijvoorbeeld een opgesteld handboek klimaatadaptatie, een ontwikkeld platform of een regionale klimaatagenda. Enkele werkregio's geven aan momenteel te werken aan een visie op klimaatweerbaarheid; ongeveer een derde van de werkregio's werkt nu niet vanuit zo'n visie. Daar is meer informatie, kennis delen of kennisontwikkeling de basis. De redenen voor deze verschillen zijn divers; er wordt bijvoorbeeld vanuit een ander samenwerkingsverband aan het thema klimaatadaptatie gewerkt of iedere gemeente in de werkregio werkt vanuit eigen ambities.

Klimaatbestendig in 2050?

Slechts één werkregio antwoordt 'ja' op de vraag of het denkt klimaatbestendig te zijn in 2050. Een grote meerderheid van de werkregio's geeft aan te verwachten dat er tegen die tijd flinke stappen gezet zijn, maar dat ze het lastig vinden om aan te geven of zij in 2050 klimaatbestendig zijn. Dit heeft verschillende redenen; allereerst bestaat de definitie van 'klimaatbestendig' op dit moment niet en zijn de bijbehorende doelen niet vastgelegd. Dat maakt het lastig om te bepalen of en wanneer klimaatbestendigheid bereikt wordt (voor de energietransitie zijn de inhoudelijke doelen bijvoorbeeld nationaal vast te leggen). Daarnaast wordt vaak aangegeven dat het onduidelijk is wat de effecten van klimaatverandering in 2050 precies zijn, waardoor het ook niet goed in te schatten is of de werkregio's daartegen bestand zijn. Ten slotte wordt eraan getwijfeld of de juiste mensen aan tafel zitten (nog steeds worden bijvoorbeeld ruimtelijke ordening en het sociaal domein onvoldoende betrokken) en of er voldoende financiële middelen en capaciteit beschikbaar zijn om de grote stappen richting klimaatbestendigheid te zetten die volgens de werkregio's nodig zijn. De werkregio's en daarbinnen vooral de gemeenten vrezen dat het stoppen van de impulsregeling en de ravijnjaren ertoe leiden dat er in de tweede DPRA-cyclus minder bereikt zal worden dan tijdens de eerste DPRA-cyclus. Continuïteit op het thema klimaatadaptatie kunnen de werkregio's dan niet waarborgen, waardoor het nog lastiger is om de doelen voor de tweede DPRA-cyclus te bereiken.

Tegelijk is er wel haast geboden met het implementeren van maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie. Zo is bijvoorbeeld het aanplanten van bomen en het

aanleggen van groen belangrijk om klimaatbestendigheid te realiseren vanuit het thema hitte. Om aangelegd groen te laten groeien en het beoogde effect in 2050 te behalen, is veel tijd nodig. Juist op nieuwbouwlocaties kan klimaatadaptatie vanaf het begin meegenomen worden. Werkregio's geven aan dat als zij in de aankomende cyclus niet starten met het toepassen van groene maatregelen, dat het dan lastig wordt om in 2050 klimaatbestendig te zijn. Meerdere werkregio's verwachten dat er ondanks de inspanningen (rest)risico's blijven bestaan. Het werken aan de acceptatie van de (rest)risico's en mogelijke klimaatschade (die overigens nu al kan optreden) is daarom belangrijk. Weten wat te doen als het misgaat gaat ook onderdeel zijn van het zorgen voor klimaatweerbaarheid tijdens de tweede DPRA-cyclus. Het ondersteuningsprogramma (zie de paragraaf 'ondersteuningsproducten Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie' verderop in deze rapportage) kan de werkregio's hulp bieden.

Woningbouw en zoetwaterbeschikbaarheid belangrijkste uitdagingen bij ruimtelijke keuzes in de werkregio's

Werkregio's zien woningbouw en zoetwaterbeschikbaarheid als belangrijkste ruimtelijke uitdagingen. Er zijn zorgen over of de woningbouw klimaatadaptief wordt uitgevoerd en of er voldoende zoetwater beschikbaar is om de maatregelen te kunnen nemen die nodig zijn bij droogte en hitte. Overstromingsrisico's en wateroverlast worden door een aantal werkregio's als belangrijke ruimtelijke opgaven gezien. Andere onderwerpen zijn de energietransitie, herinrichting van het bestaand bebouwd gebied, bodemdaling, het rekening houden met het principe van water en bodem sturend, de waterkwaliteit, hittestress, de transitie van het landelijk naar stedelijk gebied en de relatie tussen het landelijk en stedelijk gebied.

De werkregio's zijn zich ervan bewust en geven ook aan dat zij zelf geen bestuurlijk mandaat hebben om voor de geïdentificeerde belangrijke ruimtelijke keuzes maatregelen te treffen. Dit bestuurlijke mandaat ligt bij de partners binnen de werkregio's: de gemeenten, de provincie en het waterschap. De werkregio kan de ruimtelijke keuzes wel adresseren en vervolgens aansluiting zoeken bij het ruimtelijke, sociale en economische domein. Het bredere eigenaarschap van klimaatadaptatie binnen het ruimtelijk domein is volgens veel werkregio's een belangrijk aandachtspunt voor de tweede DPRA-cyclus.

Belangrijkste spelers en rol DPRA bij aanpakken ruimtelijke keuzes

De belangrijkste spelers die invloed hebben op de ruimtelijke keuzes zijn volgens de werkregio's de verschillende overheden: het Rijk, de provincies, de gemeenten en de waterschappen. Enkele werkregio's merken hierbij op dat het nog wel aan regie en

afstemming tussen deze partijen ontbreekt. De koppeling tussen de ‘verschillende schaalniveaus’ gebeurt niet genoeg. Ook onder andere de agrarische sector, natuurorganisaties, drinkwaterbedrijven en aanbieders van vitale (netwerk)functies worden gezien als spelers die de ruimtelijke keuzes in een gebied beïnvloeden. Opvallend is dat woningcorporaties niet als belangrijke speler zijn genoemd, mogelijk omdat deze speler al via prestatieafspraken met de gemeenten om tafel zit. Hetzelfde geldt voor bedrijventerreinen, waar ook veel winst is te behalen om de effecten van hitte te verminderen, meer groen toe te voegen en te werken aan een prettige en gezonde werkomgeving.

De belangrijkste manier waarop vanuit het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie richting aan deze thema's kan worden gegeven, is volgens de meeste werkregio's door middel van beleid, landelijke normen, wettelijke verplichtingen en regelgeving. Veel werkregio's vinden dat het gebrek hieraan ertoe leidt dat er te weinig gebeurt.

In het verlengde hiervan zien veel werkregio's de noodzaak voor het meer en beter integraal samenwerken van verschillende ministeries aan het thema klimaatadaptatie. Daarnaast hebben de werkregio's behoefte aan meer procesondersteuning vanuit het Rijk naar de werkregio's. Ook ontbreekt voldoende (structurele) financiële ondersteuning en capaciteit om de opgaven aan te pakken. Een complicatie bij al deze aspecten is dat de DPRA-cyclus vaak niet gelijkloopt met beleidscycli en andere processen in de gemeenten, wat afstemming bemoeilijkt. De DPRA-cyclus is zes jaar, de bestuurstermijnen vier jaar en verschillende beleidscycli (waaronder het Omgevingsplan en het gemeentelijk rioleringsplan) vaak tussen de vier en zes jaar.

Vastleggen keuzes en doelen gebeurt op verschillende manieren

De manier waarop ruimtelijke keuzes en doelen worden vastgelegd in de verschillende werkregio's verschilt. Ongeveer een op de vijf werkregio's geeft aan dat deze worden vastgelegd in een regionale adaptatiestrategie (RAS). Ongeveer een derde van de werkregio's legt de keuzes en doelen ook vast op gemeentelijk niveau, bijvoorbeeld in gemeentelijke omgevingsvisies en omgevingsplannen. Enkele van deze werkregio's geven daarbij wel aan dat ze toewerken naar een meer regionale aanpak. Sommige werkregio's geven aan dat het vastleggen van de ruimtelijke keuzes en doelen gebeurt op meerdere niveaus: zowel gemeentelijk en bij de provincie als bij het waterschap.

Borging van regels en kaders: de werkregio is geen juridische entiteit

Ruim een derde van de werkregio's geeft aan dat er binnen de werkregio afspraken gemaakt worden over het borgen van regels en kaders. Ongeveer een derde van de werkregio's geeft aan hiermee bezig te zijn. De

regels en kaders worden bijvoorbeeld opgenomen in de RAS of gemeenten, waterschap en provincie nemen regels om klimaatbestendigheid te borgen op in een samenwerkingsovereenkomst. Vaak gaat het bij het borgen van die regels en kaders op dit moment nog om één bepaald aspect van klimaatbestendigheid, bijvoorbeeld klimaatadaptief bouwen of nieuwe gebiedsontwikkeling. Er wordt wel aangegeven dat de werkregio's niet de bevoegdheid hebben om regels vast te stellen. Het is aan de afzonderlijke gemeenten, provincies en waterschappen uit de werkregio om die in een Omgevingsplan vast te leggen. Een derde van de werkregio's legt het borgen van regels en kaders niet neer bij de werkregio, maar bij de deelnemende gemeenten, waterschappen en provincie. Dat is ook logisch, want de werkregio is geen juridische entiteit. Ze geven daarbij dan wel vaak aan 'richting te geven' aan die regels en kennis te ontwikkelen en te delen, waardoor de beleidsontwikkeling en de regels en kaders van de verschillende partners in een werkregio met elkaar in lijn zijn. Goede voorbeelden van borging zijn te vinden in de gemeenten Eindhoven en Dordrecht en in de provincie Noord-Holland.

Binnen veel werkregio's wordt dus al naar manieren gezocht om regels en kaders vast te leggen, al blijkt dit een lastige opgave. Allereerst zijn de werkregio's niet bevoegd om dit zelf te doen en vindt dergelijke besluitvorming dus (afgestemd) in de deelnemende gemeenten plaats. Daarbij is juridische borging van de regels lastig doordat er geen landelijke verplichting bestaat. Er bestaat vanuit de werkregio's daarom een sterke wens voor de juridische borging van de Landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Op 5 maart 2025 hebben bestuurlijke trekkers van de werkregio's aangegeven die behoefte te delen.

Organisatie en samenwerkingsafspraken

Klimaatbestendig maken van de werkregio kan om verandering van de organisatie vragen

Ongeveer de helft van de werkregio's geeft aan dat het klimaatbestendig maken van de werkregio om aanpassing van de organisatie van de werkregio en/of de partners binnen de werkregio vraagt. Bij een aantal gemeenten is inmiddels een beleidsmedewerker klimaatadaptatie werkzaam. Het is voor veel werkregio's logisch dat die ook in de werkregio actief is, waardoor de samenstelling van de deelnemers in de werkregio kan wijzigen. Voor gemeenten waar nog geen beleidsmedewerker klimaatadaptatie is (dat is met name het geval in kleinere gemeenten) is het zorgen voor voldoende eigenaarschap voor het werken aan klimaatadaptatie lastiger. Het werken aan de DPRA-doelen ligt bij deze gemeenten vaak bij een individuele medewerker, vaak de adviseur stedelijk water. Daarbij is klimaatadaptatie een complexe opgave met veel stakeholders en is het qua capaciteit en financiën in de

huidige situatie onmogelijk om aan alle DPRA-thema's de gewenste aandacht te geven.

De wens van veel werkregio's is dat klimaatadaptatie onderdeel wordt van alle activiteiten in het sociale, economische en ruimtelijke domein en in die beleidsdomeinen geïntegreerd wordt. Bij de werkregio's die aangeven dat er geen aanpassing van de organisatie nodig is, ziet een deel dat dit in de toekomst wellicht wel nodig is. Een ander deel zegt dat er geen reden tot verandering is en verwacht ook niet dat die gaat komen. De verantwoordelijkheden zijn in die werkregio's goed belegd en de samenwerking verloopt goed.

Samenwerkingsafspraken herijken en vastleggen?

Ongeveer een derde van de werkregio's heeft een samenwerkingsovereenkomst of samenwerkingsvisie die ergens in de komende jaren afloopt. De 'inzet' (wie doet wat) is binnen veel werkregio's vaak ook gebaseerd op intentieverklaringen. In de meeste van de werkregio's vindt een actualisatie van die samenwerkingsafpraak plaats, waarbij inzichten uit de eerste cyclus kunnen worden meegenomen. In een aantal werkregio's is de samenwerkingsovereenkomst onlangs geactualiseerd en is er (nog) geen reden voor weer een herijking.

Een op de vijf werkregio's ziet geen noodzaak om samenwerkingsafspraken vast te leggen of te herijken. Een reden om dat niet te willen kan zijn dat de huidige samenwerkingsovereenkomst voldoet, een andere reden kan zijn dat de werkregio wel kennis deelt en onderzoekt, maar beleidsbeslissingen en het borgen overlaat aan de deelnemende organisaties.

Ondersteuningsproducten Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Vanuit het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie zijn meerdere landelijke werkgroepen bezig om de DPRA-aanpak te versterken en te verdiepen. In de tijdlijn even verderop in deze rapportage is te zien waar de werkgroepen mee bezig zijn en welke ondersteuningsproducten en instrumenten daarbij horen. Onderstaande informatie is gebaseerd op gesprekken met het kernteam DPRA.

Beoordelingskader en herziene bijsluiter stresstesten maken snelle start met stresstesten mogelijk

Veel informatie is voor werkregio's al beschikbaar gekomen vanuit de stresstesten in de eerste DPRA-cyclus. Werkregio's geven aan dat deze informatie vaak nog steeds relevant en bruikbaar is. Een belangrijk doel van de tweede ronde

stresstesten is om de kwaliteit van de informatie over kwetsbaarheden uit de eerste ronde vollediger te maken en te verbeteren. Op basis van de resultaten van de eerste ronde kunnen werkregio's met het beoordelingskader kwaliteit stresstesten (2024) bepalen voor welke thema's een aanvullende stresstest nodig is. Thema's die niet genoeg aan bod zijn gekomen in de eerste ronde kunnen extra aandacht krijgen in de tweede. In de nieuwe Bijsluiter Stresstesten (2024) is meer aandacht voor hoe dreigingen en gevolgen met elkaar samenhangen, op verschillende schaalniveaus.

Handreiking risicodialogen schept voorwaarden voor een goed gesprek

De handreiking risicodialogen is in de zomer van 2025 gereed. Voor veel werkregio's gaf de vorige handreiking te weinig richting aan hoe de risicodialoge te voeren. In de nieuwe handreiking kunnen werkregio's straks meer informatie vinden over de schaalniveaus en onderwerpen van de dialogen en welke partijen daarbij nodig zijn. In de handreiking komt ook een onderdeel over hoe de dialoog te voeren over uitkomsten van de bovenregionale stresstesten.

Regionale monitoring geeft de werkregio's een beeld van welke doelen ze kunnen monitoren

De Regionale monitor klimaatadaptatie, waaraan momenteel gewerkt wordt en waarvan de eerste onderdelen eind 2025 operationeel zullen worden, geeft werkregio's de mogelijkheid de eigen monitoring (met lokaal gekozen indicatoren) te combineren met de beelden op basis van landelijke indicatoren. Dit brengt voor werkregio's duidelijkheid over hoe decentrale overheden kunnen gaan monitoren en op basis van welke indicatoren. Een belangrijke ontwikkeling vormen daarbij de landelijke indicatoren die als monitoringskaarten in de Klimaat-effectatlas komen (eind 2025).

Inzichten in manieren van financieren helpen gesprek op gang

De werkgroep structurele financiering heeft vorig jaar een inventarisatie van financiële instrumenten en arrangementen in het werkveld van Ruimtelijke Adaptatie begeleid (2024). Hierbij is onderscheid gemaakt in publieke en private instrumenten, instrumenten van het Rijk en decentrale instrumenten en structurele en incidentele instrumenten. Medio 2025 verschijnt een verkenning naar de mogelijkheden voor structurele financiering. Het is een complex onderwerp, zoals ook naar voren kwam in eerdere voortgangsrapportages. Er wordt vanuit verschillende invalshoeken naar gekeken, bijvoorbeeld: komt de financiering vanuit een landelijk programma of is die meer gebiedsgericht? Ook wordt doorgepraat over de wijze van bekostiging (uit welke bronnen wordt door de verschillende overheden geld gehaald voor klimaatadaptatie).

In gesprekken op de landelijke ambtelijke en bestuurlijke DPRA-dag is de discussie gevoerd over mogelijke scenario's en 'hoekpunten'. Het ging onder andere over de aanpak klimaatadaptatie op basis van heffingen en middelen van decentrale overheden, het opzetten van een nationaal

fonds en een innovatief financieringsconcept waarin bijvoorbeeld de financiële sector meer een rol krijgt. Aanvullende ambtelijke en bestuurlijke verdiepende gesprekken zijn nodig om met betrokken partijen deze scenario's en 'hoekpunten' verder uit te werken.

Werkgroepen, beleidskaders en normen	Ontwikkelingen	2025	2026	2027
Ondersteuningsprogramma DPRA	Startgesprekken ondersteuningsprogramma			
	Ondersteuningsprogramma			
Werkgroep Dialogen	Handreiking Risicodialog			
Werkgroep Structurele financiering	Advies structurele financiering			
	Verdere verkenning structurele financiering			
Werkgroep Monitoring (RMK)	Eerste landelijke indicatoren in de KEA (niveau 1)			
	Vervolg landelijke indicatoren (niveau 1)			
	Landelijke werkgroep RMK (niveau 2 en 3)			
Aanpak Vitaal	Uitwerking wet weerbaarheid en kritieke entiteiten			
	Handreiking voor vitale aanbieders			
	Uitvoeren van stresstesten door vitale aanbieders			
Beleidsstafel Wateroverlast en hoogwater	Waterbeelden bovenregionale stresstesten			
	Gevolgbeelden bovenregionale stresstesten			
	Landelijk waterbeeld bovenregionale stresstesten			
	Landelijk gevolgenbeeld bovenregionale stresstesten			
	Afweegkader sponswerking			
Aanpak Hitte	Publicatie Aanpak Hitte			
Herijking deltabeslissing RA	Publicatie Deltaprogramma 2027			
NAS '26	Geplande publicatie NAS '26			

Relatie tussen DPRA en gerelateerde beleidskaders en normen

Het DPRA is een nationale aanpak waarbij gemeenten, waterschappen en provincies en het Rijk samenwerken om de ruimtelijke dimensie van klimaatadaptatie in beeld te brengen. Om zo samen te werken aan maatregelen om te komen tot een klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting in 2050. Het beleid van de verschillende departementen (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Economische Zaken, Klimaat en Groene Groei, Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur) is direct van invloed op de transitie naar klimaatbestendigheid. Dit is ook nodig voor het doelbereik van DPRA om in 2050 Nederland klimaatbestendig en waterrobuust te hebben ingericht. De deltabeslissingen Zoetwater en

Waterveiligheid hebben 'ruimtelijke consequenties' die samen met de werkregio's verkend moeten worden. Naast het werken aan het Deltaprogramma krijgt het nationaal klimaatadaptatiebeleid vorm via onder andere:

- de Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS);
- de daaruit voortkomende Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving;
- het DPRA-ondersteuningsprogramma voor de nationale doelenaanpak;
- acties ingesteld door de Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater;
- de nieuwe aanpak (inclusief wetgeving) voor vitale functies;
- afstemming met andere Deltaprogramma's, zoals het Deltaplan Zoetwater;
- de herijking van het Deltaprogramma;
- klimaatadaptatie bij Rijkswaterstaat.

Nationale klimaatadaptatiestrategie

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat werkt momenteel aan de herziening van de Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS). De herziening van de NAS bepaalt de doelen voor het rijksbeleid ten aanzien van de infrastructuur, de zoetwaterbeschikbaarheid, gezondheid, wonen, cultureel erfgoed, de landbouw en de natuur. Vanuit het Rijk worden de vijftien opgaven die zijn opgenomen in het Nationaal Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie uitgewerkt. Voor elk van deze opgaven worden doelen en ambities uitgewerkt voor een klimaatbestendig Nederland nu en in de toekomst. Vanuit de NAS gezien is het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie een belangrijke interbestuurlijke samenwerking voor de realisatie van een deel van de NAS-doelen. Ook organisaties zoals netbeheerders met verantwoordelijkheid voor vitale netwerken zijn direct betrokken bij de DPRA-werkwijze.

Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving

De Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving fase 1 (2022-2024) is, onder de NAS, de uitwerking voor de sectoren gebouwde omgeving en ruimtelijke ordening vanuit het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). De aanpak richt zich op de volgende actielijnen: het blijven ondersteunen van de regionale en lokale uitvoeringspraktijk, klimaatadaptatie standaard meenemen bij andere opgaven en een minder vrijblijvende aanpak. Hiervoor lopen meerdere trajecten, waaronder de Landelijke Maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving. Momenteel wordt de herziening van de NAS voorbereid. Het ministerie van VRO is daarbij verantwoordelijk voor de uitwerking van de opgaven 'hittebestendige stad', 'klimaatadaptieve nieuwbouw', 'klimaatbestendig wonen voor iedereen' en 'toekomstbestendige werklandschappen'. De uitwerking voor de gebouwde omgeving en de ruimtelijke ordening, dat wil zeggen de volgende fase van de Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving, nemen we daarin mee. Dit betekent dat de huidige Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving fase 1 met twee jaar wordt verlengd, tot en met 2026.

Ondersteuningsprogramma helpt werkregio's bij het opstarten van de tweede DPRA-cyclus

Het DPRA biedt vanaf 2025 ondersteuning in de vorm van een proces-ondersteuningsprogramma. Veel werkregio's en de daarin samenwerkende organisaties voorzien knelpunten op het gebied van capaciteit en expertise bij het voorbereiden en opstarten van de tweede DPRA-cyclus en bij het concretiseren van doelen. Het ondersteuningsprogramma is bedoeld om hierbij te helpen. Met als inzet het toepassen van de 'Adaptatiepiramide' om te komen tot concretisering van doelen (deze piramide is gepubliceerd in de

Nationale aanpak concrete doelen

). Het ondersteuningsprogramma loopt door tot 2027. De financiering komt vanuit de overgebleven gelden uit de impulsregeling (deze was voor 99,6% besteed) en uit aanvullende bijdragen van IenW en VRO. De start van het ondersteuningsprogramma zal zijn medio mei/juni 2025.

Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater (IenW) heeft acties in gang gezet, waaronder de uitvoering van bovenregionale stresstesten wateroverlast

De Beleidsstafel wateroverlast en hoogwater heeft naar aanleiding van de extreme regenval in 2021 in Limburg een eindadvies opgesteld en acties benoemd voor verschillende stakeholders. Om de gevolgen van extreme regenval te beperken zijn er diverse aanbevelingen gedaan volgens de aanpak van 'meerlaagsveiligheid': preventie, ruimtelijke inrichting, crisisbeheersing, herstel en waterbewust handelen.

Een van de acties is het uitvoeren van bovenregionale stresstesten. Voor dertien regio's zijn deze uitgevoerd onder coördinatie van de provincies en in samenwerking met waterschappen en veiligheidsregio's. IenW heeft de handreiking opgesteld. Deze bovenregionale stresstesten onderzoeken welke knelpunten en gevolgen in een regio ontstaan als gevolg van een bui zoals die in Limburg in 2021 is gevallen. Deze bovenregionale stresstesten verschillen van de stresstesten die binnen de werkregio's zijn uitgevoerd voor wateroverlast: nu wordt rekening gehouden met een bui van 200mm in 48 uur. In de eerste DPRA-cyclus is door gemeenten voornamelijk gekeken naar kortdurende hevige regenbuien om het bebouwd gebied te toetsen (70mm per uur bui). De uitkomsten van de bovenregionale stresstest met de extreme bui zijn in te zetten bij de DPRA-risicodialogen. Zij bieden naast de DPRA-stresstesten aanvullend inzicht in de knelpunten van het watersysteem en de afvoermogelijkheden vanuit het bebouwd gebied naar het regionale systeem. De waterschappen, die zowel betrokken zijn bij de bovenregionale stresstesten als de DPRA-stresstesten in de werkregio's, vormen hierbij een belangrijke schakel. De producten van de bovenregionale stresstesten bestaan uit 'waterbeelden' (juni 2025) en 'gevolgbeelden voor impact op onder andere vitale functies' (december 2025). Dit leidt tot een landelijke knelpuntenkaart die onderdeel wordt van de risicodialogen. Die dialogen leiden tot een maatregelenpakket.

Een andere aanbeveling gaat over een integrale, meer risicogerichte aanpak voor wateroverlast. De Unie van Waterschappen, de provincies en IenW verkennen samen in hoeverre de huidige normering te verbeteren is, zodat deze beter aansluit bij de principes van meerlaagsveiligheid en 'rekening houden met water en bodem sturend'. Ook wordt gekeken of in de huidige normering naast het risico

op wateroverlast uit het oppervlaktewatersysteem ook andere risico's op wateroverlast worden meegenomen. Hierbij kan een oplossing voor een knelpunt ook buiten het watersysteem gevonden worden, bijvoorbeeld met aanpassingen in de ruimtelijke ordening.

Vanuit de aanpak van meerlaagsveiligheid is het vergroten van waterbewust handelen van inwoners en ondernemers een belangrijk aandachtspunt. Er wordt nu onderzoek gedaan naar een landelijke aanpak voor waterbewust handelen bij wateroverlast. Het herstelvermogen ('building back better') is een belangrijk thema bij het omgaan met wateroverlast en hoogwatersituaties: hoe zorg je ervoor dat na een crisissituatie in de herstelfase de situatie beter wordt, of welke verbeteringen zijn nu al door te voeren om het herstel na een crisissituatie te bevorderen? Dan kan gedacht worden aan aanpassingen in het bouwen van kwetsbare infrastructuur of de hoogte van stopcontacten in woningen. In de afgelopen periode is onderzocht welke belemmeringen er zijn om herstel van schade aan rijksinfrastructuur klimaatrobuust te maken. Het onderzoek is afgerond en heeft geresulteerd in aanbevelingen en een mogelijke werkwijze voor klimaatrobuust schadeherstel binnen Rijkswaterstaat.

In de stuurgroep Ruimtelijke Adaptatie staat de uitwerking op de agenda van aanbevelingen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater die in het verlengde van het DPRA liggen. Dat gebeurt ook bij de herijking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. Meer informatie is te vinden op [Beleidstafel wateroverlast en hoogwater - Klimaatadaptatie](#).

Aanpak vitaal (inclusief de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten): beter inzicht in hoe klimaatverandering vitale functies raakt

De werkregio's en vele organisaties verantwoordelijk voor vitale functies zijn actief om beter zicht te krijgen op de blootstelling aan en gevolgen van overstromings- en klimaatrisico's. Lokale overheden zijn actief met het in kaart brengen van de gevolgen voor hun stad of regio van bijvoorbeeld grootschalige stroomuitval door extreme neerslag.

Daarnaast brengen steeds meer vitale aanbieders, zoals netbeheerders en drinkwaterbedrijven, fysieke risico's als gevolg van klimaatverandering in kaart, en ook welke maatregelen nodig zijn. Nieuwe wet- en regelgeving, zoals de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten, maakt het meenemen van dergelijke risico's minder vrijblijvend. Het ministerie van IenW zet zich in om klimaatbestendigheid goed te borgen in deze wet- en regelgeving en vitale aanbieders te voorzien van de benodigde informatie over klimaatrisico's. Zo wordt er vanuit IenW gewerkt aan een handreiking klimaatrisico's vitale infrastructuur, die

aanbieders helpt om op een uniforme manier blootstelling te bepalen en te analyseren. De handreiking is in de loop van 2025 beschikbaar. Vitale sectoren en de NEN (Nederlands Normalisatie Instituut) verkennen samen uitgangspunten voor het gebruik van data en scenario's om daarmee risico's beter in te schatten en zo een gelijk speelveld te creëren.

IenW en Deltares doen langdurig onderzoek naar het normeren van vitale functies en hoe dit effectief te doen, gelet op de grote complexiteit van vitale aanbieders en hun netwerken en objecten. In 2024 is er een kennisoverzicht opgeleverd over wateroverlast in relatie tot vitale functies, en ook een discussiestuk over de rol van normering bij het klimaatbestendig maken van vitale functies. In dit kader is ook gewerkt aan een casus met ProRail en dit krijgt vervolg in 2025 met een zogenoemde 'use-case' met commerciële vitale aanbieders. Deze kennis en informatie bepaalt of en hoe normering het beste toe te passen is.

Samenhang met andere deelprogramma's van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie en van het Deltaplan Zoetwater

Op de DPRA-dag van 11 februari is de samenhang tussen het DPRA en de verschillende deelprogramma's Zuidwestelijke Delta, Maas en Centraal Holland besproken. De samenhang met andere deelprogramma's komt later aan bod. Met het Deltaplan Waterveiligheid en het Deltaplan Zoetwater vindt regelmatig uitwisseling plaats. Dit gebeurt op programmaniveau, door adaptatiestrategieën onderling te vergelijken of via gezamenlijke onderzoeksprojecten zoals DroBe (Droogte in de bebouwde omgeving) en TKI Actief Grondwaterbeheer. Daarnaast is er regelmatig contact tussen de stuurgroepen van de deelprogramma's Ruimtelijke Adaptatie en Zoetwater, onder andere om te komen tot een samenhangende aanpak van extreme neerslag en van droogte in peilgestuurde gebieden.

Herijking Deltaprogramma gestart

In het Deltaprogramma 2027 (wordt uitgebracht in 2026) staan de voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en gebiedsgerichte voorkeursstrategieën als uitkomst van de tweede herijking, die elke zes jaar plaatsvindt. De herijking geeft aanleiding om de procesmatige en inhoudelijke voortgang te evalueren en waar nodig de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie bij te stellen. Tijdens de ambtelijke en bestuurlijke DPRA-dagen in februari en maart 2025 is ook aandacht besteed aan het lopende proces voor de herijking van het Deltaprogramma en de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. Ook de vragen die in september 2024 zijn gesteld aan de werkregio's waren deels gericht op de komende herijking. Belangrijk signaal was om voort te blijven bouwen op de huidige deltabeslissing en het doel vast te houden om Nederland in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust te hebben ingericht. De zeven ambities

in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie blijven de basis voor het werken aan klimaatadaptatie. Dit gebeurt voor de bestaande thema's: wateroverlast, gevolgbepierking overstromingen, droogte en hitte. Dit levert mogelijk aanpassingen op voor de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie, bijvoorbeeld omdat de huidige tekst achterhaald is. Een andere reden kan zijn om diverse trajecten waarin DPRA in de afgelopen jaren is doorontwikkeld én nieuwe thema's die relevant zijn voor het halen van het doelbereik van DPRA toe te voegen. In hoofdstuk 5 van Deltaprogramma 2026 (DP2026) staat hierover een toelichting.

Klimaatadaptatie bij Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat (RWS) is verantwoordelijk voor de instandhouding en ontwikkeling van drie netwerken: het hoofdwegennet, het hoofdvaarwegennet en het hoofdwatersysteem. In 2025 wordt voor alle netwerken een nieuwe ronde stresstesten uitgevoerd.

RWS werkt de komende jaren toe naar het doel om vanaf 2030 klimaatadaptief te kunnen bouwen, beheren en onderhouden op basis van maatschappelijk gedragen

en beleidsmatig gedekte afspraken. Het Focuspunt Klimaatadaptatie is binnen RWS opgericht om de verandering die nodig is te versnellen. Daarbij werkt het Focuspunt met drie actiepunten:

- actiepunt Beleidsdoelen klimaatadaptatie
- actiepunt Ruimte voor klimaatadaptatie
- actiepunt Klimaatadaptatie in de uitvoering

Het Focuspunt brengt in beeld waar ruimte nodig is, zodat de regionale onderdelen van Rijkswaterstaat samen met medeoverheden en gebiedspartners de mogelijkheden en onmogelijkheden kunnen verkennen voor verankering in ruimtelijke plannen. Er is onder andere ruimte nodig voor sterke bredere dijken, extra wateropvang of om kunstwerken uit te breiden, bijvoorbeeld vanwege de zeespiegelstijging. Met stresstesten wordt in beeld gebracht waar de pijn zit.

Colofon

De voortgangsrapportage Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie over 2024 is een uitgave van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.

Coördinatie:

Sjoerd Brouns en Pieter den Besten - *ministerie van
Infrastructuur en Waterstaat*

Eindredactie en vormgeving:

Erik Jan Harmens en Karin Keuning - *Helder en Duidelijk*

Fotografie:

Thomas Klomp - *Klimaatadaptieve beelden*

Juni 2024

NATIONAAL
DELTAPROGRAMMA